

Úkol 13

• Ladislav Dvořák: I. část (1975), in L. D., Šavle meče. Purley: Rozmluvy, 1986, s. 7–44; další vyd. in L. D., Jak hromady pobitých ptáků. Ed. R. Krumphanzl. Praha: Torst, 1998, s. 251–285

1. Karolína píše, že „v Dvořákově tvorbě je patrný autobiografický základ, který je zesílen vyprávěním v ich-formě“, ale dodává, že všechny povídky v ich-formě stylizovány nejsou. U nich tedy o autobiografičnosti mluvit nemůžeme?

Bára Činčurová

Jak kolegyně ve svém referátu sama uvádí, prostřednictvím ich-formy je v prózách tento efekt autobiografičnosti zesílen, nikoli utvořen. Perspektiva vypravěče v ich-formě je perspektivou vyprávěcího subjektu – fokalizace skrze tento textový subjekt může se všemi svými omezeními připomínat to, jak člověk subjektivně vnímá svět kolem sebe, a tudíž působit na čtenáře dojmem, že vypravěčem je subjekt ze světa vnětového. Neznamená to tedy, že je autobiografičnost podmíněna ich-formou či ich-forma autobiografičností – přítomnost autobiografických prvků v textu není závislá na jeho stylizaci, stejně jako stylizace není určována autobiografičností díla. (Teoreticky vzato můžeme v každém díle do jisté míry nacházet autobiografické prvky, nejen v časoprostorovém ukotvení děje a nezávisle na stylizaci.)

Výborně. Otázka pro všechny formulována za odpovědi Karolíny Janečkové.

Adéla Houbová

Myslím si, že v této formulaci je důležité slovo „zesílen“. To samo o sobě naznačuje, že autobiografický základ mají opravdu všechny povídky. V těch, které jsou psány v ich-formě, je ale tento autobiografický záměr posílen právě první osobou a je tedy na první pohled výraznější a více patrný. Dle mého názoru není podmínkou pro výrazně autobiografický text to, že je napsán v ich-formě, ale spíše jeho celkové vyznění. Náznaky mohou být konkrétně ve spojeních jako „když si člověk představí“ nebo „kdo z nás ví“.

I v povídkách *Opřený o dům* a *Jak hromady pobitých ptáků*, které Karolína uvádí jako příklady bez ich-formy, se několik míst napsaných v ich-formě přesto nachází. Jedná se zejména o závěry obou povídek, kde vypravěč vystupuje ze samotného „vyprávění příběhu“ a přechází do jakéhosi rozhovoru se čtenářem. Přináší doplňující informace o vzniku textu, původu příběhu anebo postavách. Dalo by se říct, že přináší něco jako „zákulisní informace“.

Výborně. A otázka pro všechny formulována za odpovědi Karolíny Janečkové.

Karolína Pavlíková

Myslím si, že nelze s konečnou platností říct, že povídky *Opřený o dům* a *Jak hromady pobitých ptáků* nejsou psány v ich-formě, jelikož obě vlastně končí jistým komentářem v ich-formě („Zde, jak ze všeho patrně, bych byl své vyprávění skončil, kdybych se nebyl doslechl dalšího podání...“ / „Jak vidíte, vytáhl jsem z něho, co se dalo.“). Díky tomu máme silně samozřejmý pocit, že to předtím odvyprávěné je jakýmsi vypravěčovým svědectvím. Pokud je tedy autobiografický základ zesílen ich-formou, tyto povídky nejsou výjimkou, zprostředkovatel jejich příběhu se totiž de facto nezměnil.

Výborně. A otázka pro všechny formulována za odpovědi Karolíny Janečkové.

Tereza Tomková

Souhlasím s výrokem, že je v povídkách autobiografický základ zesílen vyprávěním v ich-formě, řekla bych ale, že každá z povídek – více či méně – vyprávění v ich-formě obsahují. Byť velká část povídky *Opřený dům* je vyprávěna v er-formě („Muž u rohu domu nezměnil místo...“), řada z nich je stylizována velmi obecně: „Je možno stát...“, „Je zvláštní představit si...“ či „Nakonec se dá

předpokládat...“ Velice často se s takovou stylizací můžeme setkat u textů, v nichž se chce autor vyhnout použití konkrétní osoby. Můžu jen odhadovat, zda byl toto záměr autora, avšak bylo to první, co mi při četbě těchto pasáží přišlo na mysl. Kromě toho se v dané povídce objevuje přímo i část v ich-formě, je to pasáž, kdy do povídky vstupuje vypravěč: „Jestli se dobře pamatuji, myslím že mu i stran toho kladli nějaké takové pošetilé otázky.“

Podobně je tomu i u druhé povídky, kterou Karolína jmenuje (pasáž v ich-formě: „Teď vám teprve dovolím, abyste soudili Doktora Dochtora...“). Domnívám se, že fakt, že je v těchto povídkách užita ich-forma pouze výjimečně, ještě víc podtrhuje onen autobiografický základ.

Výborně. A otázka pro všechny formulována za následující odpovědí.

Karolína Janečková

Nemyslím si, že je rys autobiografie závislý na způsobu vyprávění. Pokud je v díle přítomen autobiografický základ, je možné ho pozorovat bez ohledu na zvoleném typu vyprávěcí situace. Je pravda, jak píše kolegyně, že ich-forma může tuto skutečnost zesílit, čtenář si snáze (ale chybně) na místě vypravěče představí autora textu, právě kvůli identitě vypravěče a hlavní postavy, vypravěč tak zdánlivě splývá s autorem. Nicméně autor text operuje s různými záměry, chce dosáhnout rozličných účinků – podle toho pak vybírá způsob vyprávění. Může tedy literárně zpracovávat zprávu o svém životě, ale záměrně nechat vyprávět příběh nezúčastněného/vševědoucího vypravěče.

Výborně. Společná otázka pro všechny, kdo odpovídaly na úkol č. 1: Do jaké míry je autobiografický základ nějakého literárního textu důležitý pro rozbor toho díla? A jak se autobiografičnost uměleckého textu vůbec měří?

2. Karolína konstatuje, že „vztah vypravěče a čtenáře je založen na čtenářově povědomí o dobových reáliích“. Do jaké míry je to něco, co vyznačuje prózy Ladislava Dvořáka, a není obecným předpokladem rozumění jakékoli literární fikci?

Denisa Hyšplerová

Povídky ze souboru *Šavle meče* Ladislava Dvořáka už díky svému podtitulu *Prózy z padesátých let* vypovídají o tom, že se čtenář střetne s historickými reáliemi. Toto dílo se však nesnaží zprostředkovat dané dobové události, tak aby čtenáře nějak poučily nebo informovaly. Autor ve své próze tyto dobové reálie využívá pouze k dokreslení toho, jak se v dané době žilo a jakým překážkám člověk musel čelit. V povídkách není konkrétně uvedeno slovo cenzura, socialismus nebo režim. Autor se těmito výrazům záměrně vyhýbá. *Šavle meče* tedy nejsou založeny na žádných obecných ani speciálních znalostech o dobových reáliích. Tato próza je dle mého názoru postavena na sdílení autorových zkušeností se čtenářem. V povídkách je čtenářům předložen subjektivní prožitek, zkušenosti s tamním režimem a osobní svědectví, kdy ani jeden z těchto prvků nebazíruje na žádném povědomí o dobových reáliích.

Výborně. Jak rozumíte podtitulu Dvořákovy knížky? Jaké významy může mít?

Marie Kolaříková

Ráda bych na tuto otázku odpověděla skrze srovnání nutnosti znát kontext doby při čtení Dvořákovy povídky „Jak hromady pobitých ptáků“ a románu „Pýcha a předsudek“ Jane Austenové. „Pýcha a předsudek“ je uchopitelná jako samostatný příběh i bez znalosti doby, klíčové informace (například, že sestry Bennetovy nemohou zdědit peníze po svém otci, jelikož jsou to ženy) jsou řečeny vypravěčem. Znalost kontextu (například vědomosti o ženských právech) může dát románu novou rovinu významů, ale není nutná pro pochopení příběhu jako takového. Oproti tomu ve Dvořákově povídce není znalost kontextu dobrá jenom jako další vrstva příběhu, je nutná k tomu, aby příběh jako takový dával smysl. Neví-li čtenář nic o zakazování knih a vyhazování

z vysokých škol v totalitním Československu, neví-li čtenář, kdo to byli Masaryk, Beneš, Zahradníček, Čep atd., nebude schopen z textu příběh poskládat.

Nestačí čtenáři Dvořákovy knížky k porozumění, že se v dějích povídek uvedené motivy prostě vyskytují, jsou možná divné, ale srozumitelné (představitelné), a nic víc, než že ti ničení autoři jsou označeni jako „Zahradníčkové, Lazečtí, Blatní“ aj., takový čtenář vědět nepotřebuje?

Matylda Strnadová

Literární texty počítají s různou mírou informovanosti čtenáře. V některých textech jsou zákonitosti fikčního světa přímo vysvětleny a popsány – to se stává především v takovém typu literatury, v níž existuje poměrně velký rozdíl mezi fikčním a aktuálním světem. Ladislav Dvořák ve svých povídkách volí přístup opačný, dobové reálie (tedy způsob, jakým funguje fikční svět) nepopisuje explicitně, ale staví na nich. Autor nám neposkytuje panorama jedné určité doby, nýbrž v pouhých náznacích se snaží o její zachycení. Ne každý literární text je na tomto principu založen a Dvořák s ním pracuje dosti vynalézavě – aby čtenář mohl rozumět jemným nuancím a humoru, který se v textu skrývá, musí dobový kontext znát. Nejedná se pouze o znalost jmen zakázaných autorů, ale celkově o pochopení hodnotového rámce té doby.

Charakteristika vysvětlování nebo nevysvětlování zákonitostí, které fungují v literárním textu, se mi moc líbí. O to víc jsem ale zaskočen míněním, že k porozumění nuancí a humoru u Dvořáka je třeba dobový kontext znát. Můžete uvést nějaký příklad, který by to dokládal?

3. Adélin pokus o rozbor povídky Jak hromady pobitých ptáků ústí do konstatování o autorově „snaze o autentičnost“, o „navození pocitu opravdovosti“. Jak tomu rozumíte? A mohli byste případně rozvinout interpretaci povídky jiným směrem?

Marie Zoe Jalová

Autor se zde snaží o navození pocitu opravdovosti výběrem jazykových prostředků, které se vyskytují v běžné mluvené řeči, napomáhají tedy čtenáři lépe si situaci představit – např.: *že to mašiny rozšmelcují na jeden stejný sajrajt* či zkrácení celého příjmení pánů Ferdinandů na pouhé *Efef* a *Echech*, což také mluvčí v běžných situacích dělají. Autentičnosti napomáhají i detailní popisy prostředí a postav – např. charakteristika druhu návštěvníků antikvariátu či úvodní popis ulice, kde si čtenář díky autorově výběru sloves může přímo představit její zvuk. Pocit opravdovosti dodává i závěrečné *post scriptum*, kde autor vysvětluje, jak ke vzniku povídky vlastně došlo. Tato pasáž textu však nahrává i zcela opačné interpretaci povídky, neboť právě poukazuje na její smyšlenost, což autentičnosti protiřečí. Čtenář má pocit, že povídka vznikla spojením útržkovitých textů z nalezených kuliček papírů, které autor doplnil svými invencemi, byť takovým způsobem, aby to odpovídalo Doktorově duchu.

Výborná úvaha o posílení iluze fiktivnosti na základě zdůrazňovaných „opravdových“ okolností! Současně mám po vaculíkovském semináři zoufalou otázku: Co je ten „pocit opravdovosti“?

Barbora Sádovská

K většině knih, které nepatří do dokumentárního žánru, máme tendenci přistupovat jako k fikci. U knihy povídek asi většina čtenářů počítá s tím, že do nich autor nějakým způsobem projektuje své vlastní zážitky, názory a smýšlení, nikdo ale nemůže – jak bylo i v referátu zmíněno – považovat takovou knihu za biografii. Ve chvíli, kdy se tedy v jedné povídce jakýsi obecný vypravěč promění na jednu z postav a začne se nejen obracet na čtenáře, ale dokonce podávat svědectví o tom, že hlavní postavu znal a mluvil s ní, může mít čtenář náhle pocit, jako by se k němu přece jen dostaly střípky něčeho, co se doopravdy stalo. Přece jen jsme sociální bytosti, které většinu času tráví tím, že si něco vypráví. Ve chvíli, kdy nám kniha provede něco podobného, můžeme zažít ono „navození pocitu opravdovosti“, protože když nám někdo otevřeně vypráví o citlivých věcech a podává je jako fakt, pak to – podle našeho nejzákladnějšího nastavení – musí být fakt. Že jde stále o fikci, nicméně

jinak podanou, pak musí čtenář odlišit na základě svého dosavadního setkání ne s lidmi, ale s literaturou.

U povídky se nabízí interpretace z hlediska dobových skutečností, osobně ale Adélinu volbu považuji za zajímavější.

Výborná odpověď. Čemu nerozumím, je Váš druhý odstavec. Co je „interpretace z hlediska dobových skutečností“?

Kateřina Staňková

Určitě souhlasím s tvrzením Adély, že „*Vypravěč se tímto rámcovým příběhem „Post scriptum“ snaží navodit dojem opravdovosti, zasazení do reálného světa.*“ Také v referátu zmiňovaný konec díla, kdy se nám osvětlí to, jak se vypravěč k této povídce dostal, dodává dílu onu „opravdovost“. Text povídky na nás tak působí, jelikož je zasazen do období konkrétní minulosti z našich dějin. A pokud má čtenář o tomto období povědomí (které předpokládám, že mít bude), pravdivé vykreslení těchto dobových reálií dává pak vzniknout právě oné autenticitě. Povídka je tedy autentická či opravdová ve smyslu hodnověrnosti, můžeme se díky ní přiblížit realitě vypravěče.

Co si má počít čtenář bez povědomí o daném období?

4. Kdo je ten, kdo v povídkách dává najevo, že jejich text právě vzniká, že jsou vytvářeny, že se píše? Je to občan-spisovatel Ladislav Dvořák (1920–1983), nebo někdo jiný?

Adéla Bílková

Řekla bych, že je to implikovaný autor. Tedy buď postava Ladislava Dvořáka (vytvořená občanem-spisovatelem Ladislavem Dvořákem), tudíž vypravěč tvářící se jako empirický autor, jako například v povídce *Něco jsem zmeškal*. Nebo nepojmenovaný vypravěč vytvořený implikovaným autorem. V povídce *Jak hromady pobitých ptáků* má například hlavní postava autobiografické prvky Ladislava Dvořáka, a tím pádem zde musí být vypravěčem někdo jiný než postava Ladislava Dvořáka.

Výborná odpověď, až na to „musí“ v poslední větě. Proč „musí“?

Karolína Jauernigová

Ten, kdo v povídkách dává najevo, že se vytvářejí, není jejich autor Ladislav Dvořák jakožto reálná osoba, nýbrž vypravěč, který se nachází ve stejném fikčním světě jako další postavy. Třemi z pěti povídek (*Vlci, Něco jsem zmeškal, Chronos a kairos*) se prolíná vypravěč v ich-formě ukazující děj z vnitřní perspektivy, ve zbývajících dvou (*Opřený o dům, Jak hromady pobitých ptáků*) je vypravěč ve vnější perspektivě.

V úvodní povídce *Vlci* je vypravěč jmenován jako Franc. Z povídky *Něco jsem zmeškal* je patrné, že vypravěč je autorem první povídky *Vlci*, která dle informací z textu vyšla v časopisu *Světlozor*. (Dle databáze Národní knihovny ČR jsem zjistila, že časopis vycházel do roku 1943.)

Ladislav Dvořák do textu přenesl i některé autobiografické prvky – tak například v povídce *Jak hromady pobitých ptáků* Doktor Dochtor studoval na filozofické fakultě stejně jako Ladislav Dvořák. Co se času týče, povídky se odehrávají v časovém období, ve kterém Ladislav Dvořák žil. Události, jež povídkami prostupují, sám autor zažíval.

Výborně, potřeboval bych jen dovysvětlit, co je „vnější“ a „vnitřní“ perspektiva v tom smyslu, jak jej používáte.

Cecylia Linková

V některých z těchto povídek se dává čtenáři najevo, že obsah povídky je již dávno vytvořen, že může být i čtenáři znám, třeba i v jiné variantě, než je tato sepsaná (tak v povídce *Opřený o dům*), nebo že byl už příběh i sepsán, ale pak měl být tento text roztrhán (tak v povídce *Jak v hromadě pobitých ptáků*). Kdyby tomu tak bylo, že autor opravdu sepisuje konkrétní příběh, který koluje

mezi lidmi, nebo že znovu skládá text už napsaný, pak by za toho, kdo aktuálně text povídek píše, mohl myslím být označen Ladislav Dvořák, občan-sběratel povídek, ovšem tak jako tak by tím, kdo dává najevo, že jejich text právě vzniká, byla postava vypravěče. A toto ani není ten případ se sběratelem povídek, ten, kdo dává čtenáři najevo, že je zde vnikající text, je zkrátka implicitní autor, vypravěč příběhů, jedna z postav povídek. I když tím, kdo i příběh i text fyzicky vytvořil, byl také Dvořák-občan.

Výborně, mám jedinou poznámku: I kdyby LD „jen“ sepisoval kolující příběh, ani potom bychom vypravěčský hlas nemohli přisoudit občanu LD (1920–1983), nýbrž literárnímu mluvčímu se všemi finesami, které k tomu patří. Co tomu říkáte?